

Kritik mot Individ- och familjeomsorgsnämnden i Kungsbacka kommun för att en förälder inte erbjöds tillfälle att delta i en barnavårdsutredning

Beslutet i korthet: Efter en orosanmälan från en fyraårig flickas förskola beslutade socialtjänsten dels att inleda en barnavårdsutredning, dels att göra en polisanmälan som gällde misstankar om att flickans pappa förgripit sig mot dottern när hon vistades hos fadern. Vid den tiden hade flickan, åtminstone tidvis, bott växelvis hos föräldrarna, som hade gemensam vårdnad om henne. Pappan anhölls och häktades, men frigavs efter några veckor. Barnavårdsutredningen genomfördes och avslutades utan att pappan hördes personligen i utredningen. Han klagade till JO bl.a. på att han inte hade fått komma till tals under utredningen.

JO framhåller att det ligger i sakens natur, när en utredning gäller ett barns förhållanden i en förälders hem, att nämnden hämtar in uppgifter från den föräldern. Nämnden kan visserligen inte tvinga någon att medverka i utredningen. Däremot är det angeläget att nämnden tydliggör för föräldern att det är viktigt att han eller hon bidrar med upplysningar. Nämnden kan enligt JO inte nöja sig med att vid något enstaka tillfälle försöka få till stånd en kontakt, utan det är något som nämnden ska göra fortlöpande under en utrednings gång.

Åtskilliga av de åtgärder som socialtjänstens utredare uppger sig ha vidtagit under den aktuella utredningen finns inte dokumenterade i journalanteckningarna. Det har lett bl.a. till att nämnden har haft svårt att redogöra för handläggningen. Med utgångspunkt från det som nämnden har anfört konstaterar JO emellertid att pappan inte vid något tillfälle har kallats skriftligen till ett möte med utredarna eller att utredarna på något annat sätt tydligt har erbjudit honom att träffa dem. Det har visserligen sagts att pappan fick del av vissa handlingar och viss information under utredningen utan att framföra några synpunkter eller invändningar. Den färdigställda utredningen kommunicerades också med honom utan att han förde fram några synpunkter. Även om han på det sättet fick möjlighet att komma till tals borde utredarna också, enligt JO:s mening, ha kallat honom till ett utredningssamtal eller på något annat sätt erbjudit honom att delta i utredningen.

Sammantaget är bristerna i handläggningen av barnavårdsutredningen allvarliga. Nämnden får kritik för de påtalade bristerna.

Bakgrund

AA och BB har tillsammans en dotter, CC, som är född 2008. Vid den tid som är aktuell i ärendet hade de gemensam vårdnad om dottern.

Under våren 2012 uppstod en misstanke om att BB hade förgripit sig sexuellt mot CC. Individ- och familjeomsorgsnämnden i Kungsbacka kommun inledde den 3 april 2012 en utredning som, förenklat uttryckt, rörde den uppkomna misstanken om övergrepp mot dottern och moderns möjlighet att skydda flickan. Nämndens utredning avslutades utan någon åtgärd från nämndens sida den 14 juni 2012. BB hade inte hörts i nämndens utredning. I utredningen noterades i fråga om hans medverkan bl.a. följande:

Pappa BB har på inbjudan av utredarna valt att inte delta i utredningen.

Anmälan

Advokaten DD klagade, som ombud för BB, till JO på socialförvaltningen i Kungsbacka kommun. Klagomålen gällde handläggningen av ärendet om CC (JO:s dnr 4752-2012). Han anförde bl.a. att BB inte hade fått komma till tals i socialförvaltningens utredning.

JO lånade in och granskade vissa handlingar från socialförvaltningen. Föredraganden hämtade per telefon in kompletterande upplysningar. JO beslutade därefter att frågan om huruvida BB hade fått möjlighet att komma till tals i socialförvaltningens ärende skulle utredas inom ramen för ett särskilt ärende (dnr 2653-2014). Vad som hade kommit fram gav däremot inte JO tillräcklig anledning att fortsätta utredningen av klagomålen i övrigt (JO:s beslut den 22 maj 2013 i ärende med dnr 4752-2012).

Utredning

JO begärde att Individ- och familjeomsorgsnämnden i Kungsbacka kommun skulle yttra sig över det som DD hade framfört i anmälan om att BB inte hade fått komma till tals i utredningen.

Nämndens sociala utskott för individ & familjeomsorg beslutade att som sitt remissvar översända en skrivelse som hade upprättats av verksamhetschefen EE. I skrivelsen anfördes bl.a. följande:

På förekommen anledning har undertecknad granskat CC:s journal. I journalen finns ingen särskild kallelse eller inbjudan att lämna uppgifter till BB i samband med barnavårdsutredningen. Det framkommer inte heller att BB skulle ha blivit kallad eller kontaktad på något annat sätt. Det som finns är ett brev till BB daterat 2012-05-07 (se sidan 4 i bifogad utredning, *här utelämnad, JO:s anm.*) Av brevet framgår endast att man inlett utredning och att man har begärt ut handlingar från olika instanser avseende CC och BB. Uppgiften (se sidan 2, *här utelämnad, JO:s anm.*) i barnavårdsutredningen om att "Pappa BB har på inbjudan till utredarna valt att inte delta i utredningen" torde därför vara felaktig.

Att en förälder inte inbjuds att komma till tals och delta i en utredning stämmer inte överens med hur barnavårdsutredningar skall och brukar bedrivas inom socialtjänsten i Kungsbacka. Det normala och riktiga är självfallet att båda föräldrarna och barnet får komma till tals, vara delaktiga och lämna synpunkter i utredningen. Självfallet skall också information i utredningen stämma överens med verkligheten. Det är felaktigt att påstå att BB inbjudits och valt att inte delta i utredningen när så inte har skett.

Anledningen till att BB inte kallats eller på annat sätt blivit inbjuden i utredningen är oklar. De personer som var handläggare för ärendet och gjorde utredningen arbetar inte längre kvar på Individ- & Familjeomsorgen i Kungsbacka. Deras synpunkter och förklaring har därför inte kunnat inhämtas.

JO gav DD tillfälle att yttra sig över remissvaret.

Därefter kom verksamhetschefen EE in med en kompletterande skrivelse. I den anförde hon följande:

Vid kontakt med handläggarna i barnavårdsutredningen har uppgifter framkommit om att BB erbjudits kontakt med utredarna via familjerätten i Kungsbacka kommun. En anteckning om detta finns i journalen. Enligt anteckningen skall BB ha avstått kontakt.

EE skickade in en kopia av en journalanteckning som var daterad den 28 maj 2012. I den hade noterats följande:

BB avstår från erbjuden kontakt med utredarna via familjerätten.

DD kommenterade verksamhetschefen EE:s kompletterande uppgifter och anförde bl.a. att den enda gången frågan om kontakt med barnavårdsutredarna avhandlades var vid ett besök hos familjerättssekreterarna.

JO begärde att nämnden skulle komma in med ett kompletterande yttrande.

Nämndens sociala utskott för individ & familjeomsorg beslutade att som sitt remissvar översända en skrivelse från verksamhetschefen EE. I skrivelsen anfördes bl.a. följande:

När undertecknad, av annan anledning, var i kontakt med handläggarna i augusti månad 2013 uppmärksammades undertecknad på en anteckning i CC:s journal där det framkommer att pappan erbjudits kontakt med handläggarna i barnavårdsutredningen via handläggare på Familjerätten i Kungsbacka kommun vid ett besök där. Undertecknad kompletterade den 22 augusti 2013 det gamla yttrandet med dessa nya uppgifter. Den 27 augusti 2013 anmodade JO Individ & Familjeomsorgen i Kungsbacka kommun att inkomma med ett förnyat yttrande med anledning av det som framkommit.

Inför detta förnyade yttrande har undertecknad inhämtat en skriftlig redogörelse av handläggarnas redogörelse för handläggningen av ärendet.

Handläggarnas redogörelse

Utredning inleds och utredningsplan skickas till BB.

BB blir anhållen och häktad, ingen kontakt medges från polismyndigheten på grund av restriktioner.

Vi håller BB informerad om hur utredningen ska genomföras via ombud, inga synpunkter kring utredningsplan inkommer.

Skyddsutredningen innehåller två frågeställningar utifrån anmälan, som är preciserad, där BB misstänks för sexuella övergrepp. Har flickan varit utsatt för sexuella övergrepp? Kan mamma i så fall skydda sitt barn? Den första frågeställningen besvarar BB i polisutredning. Han nekar till brott och framför inga andra synpunkter i frågan. Den andra besvaras av mamman samt genomgång av psykiatriska journaler avseende pappan. Där går att utläsa att mamman under perioder tagit över ansvaret för flickan och han har inga negativa

synpunkter över hennes omvårdnad. Pappa tillskriver mamman goda egenskaper, vilka utredarna får bekräftade i kontakten med mamman.

När BB inte längre är frihetsberövad efter cirka fyra veckor, pågick fortfarande polisutredningen och frågeställningarna i skyddsutredningen hade till stora delar besvarats.

Arbetsmaterial/delar av utredningen skickas till föräldrarna för eventuella synpunkter och genomläsning, inga synpunkter inkommer.

Pappan blir kallad till familjerätten för ett snabbyttrande till tingsrätten och kommer tillsammans med sin advokat. I avslutningen av samtalet med familjerätten erbjuds pappan personlig presentation av handläggarna i barnavårdsutredningen samt tid för samtal med dem. Detta för att säkerställa att information och inbjudan för genomgång av delar i utredningen framförts då vi var osäkra på var pappan befann sig eftersom han inte hade hört av sig eller inkommit med några synpunkter.

Familjerättens handläggare berättade efter det mötet att de blev ifrågasatta av pappans advokat för att vi erbjöd pappan ett möte. De informerade att utredarna ville boka en tid för samtal samt personlig kontakt. Advokaten sa kraftfullt att det skulle ni aldrig ha frågat. Då pappan har fått brev och telefonnummer valde vi att inte tvinga oss på honom då det inte är en skyldighet att vara delaktig i en utredning.

I samråd med enhetschef avslutas utredningen då inga synpunkter har inkommit och bedömning görs av handläggare och enhetschef att frågeställningarna besvarats och hela ärendet avslutas därmed.

Eftersom det parallellt pågick en polisutredning som även besvarade vår första frågeställning utgick vi från att pappan i samråd med sitt juridiska ombud inte ville uttala sig i frågan utifrån att det skulle kunna påverka brottsutredningen. Vår erfarenhet är att detta inte är ovanligt när det pågår både brotts- och skyddsutredning. Vi hade full respekt för det.

Handläggarna på familjerätten kommer väl ihåg samtalet men valde att inte journalföra det då det inte hade med deras yttrande att göra.

Genomgång av journalen

De kontakter mellan handläggarna i barnavårdsutredningen och BB som finns dokumenterade är dels ett brev till BB daterat 2012-05-07. I brevet framgår att man inlett utredning och BB informeras om att man begärt ut handlingar från olika instanser avseende dottern och BB själv (Se bilaga 1, *här utelämnad, JO:s anm.*) Det finns också en anteckning i journalen 2012-05-28 som lyder "BB avstår från erbjuden kontakt med utredarna via Familjerätten". Vidare framgår av journalen att man skickat utredningen till BB för delgivning 2012-06-15 och att mottagningsbevis från BB inkommit till socialtjänsten 2012-06-20. När det 2012-06-26 inte inkommit några synpunkter på utredningen från BB avslutas ärendet samma dag.

Den uppgift som lämnats av handläggarna om att utredningsplanen skickats till BB finns inte verifierad i journalen. Inte heller uppgiften att man försökt att kontakta pappan, men inte fått tillåtelse till kontakt av polismyndigheten på grund av restriktioner. Det saknas även anteckningar som styrker kontakter med pappans advokat eller att man hållit pappan informerad om hur utredningen skulle genomföras. I journalen går inte heller att utläsa att pappan skulle ha fått arbetsmaterial/delar av utredningen skickade till sig under utredningstiden.

Bedömning

Eftersom handläggarnas uppgifter om handläggningen och uppgifterna i journalen väsentligen skiljer sig åt från varandra är det svårt att göra en helt enhetlig bedömning av handläggningen.

Undertecknads bedömning är emellertid att om handläggarnas uppgifter är korrekta så föreligger det brister i dokumentationen då samtliga kontakter med BB, hans ombud och polismyndigheten skulle ha journalförts. Handläggarnas uppgifter ger vid handen att betydligt större ansträngningar gjorts för att hålla BB underrättad om och göra honom delaktig i utredningen. Om handläggarnas uppgifter stämmer så har BB löpande hållits informerad om och givits möjlighet till att delta i utredningen. Alla sådana försök har dock avvisats av BB och hans ombud och de har inte heller hört av sig till handläggarna för att få till stånd ett möte eller lämna uppgifter och synpunkter. Under dessa omständigheter hade det inte varit nödvändigt att göra större ansträngningar för att få kontakt med och inhämta uppgifter från BB.

Om man förutsätter att journalföringen och den dokumentation som finns i ärendet avspeglar den faktiska händelseutvecklingen så blir bilden en annan. Då är frågan om det är tillräckligt att i en barnavårdsutredning endast kalla en av parterna muntligen via en annan enhet inom socialtjänsten. Min bedömning är att detta inte är fullt tillräckligt och att man borde ha gjort större ansträngningar för att nå och göra BB delaktig. Ytterligare en fråga som aktualiseras i detta scenario är om den fördröjning på en dryg månad från det att utredningen inleddes 12-04-03 till dess att BB underrättades om detta per brev (bilaga 1, *här utelämnad, JO:s anm.*) är acceptabel. Enligt 11 kap 2§ SoL skall en enskild person som berörs av en barnavårdsutredning skyndsamt underrättas om att en sådan utredning pågår om inte särskilda skäl talar emot detta. Även om bedömningen görs att det finns särskilda skäl att avvakta med att underrätta den enskilde skall detta inte dröja alltför länge. Min bedömning är att om det förelåg restriktioner från polismyndigheten som gjorde det omöjligt att direkt kontakta BB så hade man kunnat försöka meddela honom det faktum att en utredning pågick muntligt via polismyndigheten. Detta hade kunnat ske tidigare än efter en månad. Om restriktioner inte förelåg borde man snarast, då detta inte längre hotade att störa brottsutredningen eller riskerade att utsätta barnet för någon olägenhet, ha informerat BB om att en utredning pågick. Han borde således ha underrättats tidigare än vad som gjorts.

DD kommenterade remissvaret.

Bedömning

Enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, ska socialnämnden utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom en ansökan eller anmälan eller på något annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan motivera någon åtgärd av nämnden.

Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för att bedöma behovet av insatser, konsultera sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs (11 kap. 2 § SoL).

En utredning inom socialtjänsten ska ges sådan omfattning att den kan ligga till grund för ett korrekt beslut. Hur utredningen ska bedrivas och hur omfattande den ska bli beror på bl.a. ärendets art. En utredning som rör insatser för barn och ungdomar förutsätter som regel en beskrivning av barnets behov och av vilka resurser som finns i barnets närhet. Socialstyrelsen har i sin publikation *Barn och unga i Socialtjänsten (2006)* närmare behandlat hur en sådan utredning ska utföras.

Jag vill för egen del framhålla att när en utredning gäller ett barns förhållanden i en förälders hem ligger det i sakens natur att nämnden hämtar in uppgifter från

den föräldern. Nämnden kan visserligen inte tvinga någon att medverka i utredningen. Däremot är det angeläget att nämnden tydliggör för föräldern att det är viktigt att han eller hon bidrar med upplysningar. Nämnden kan givetvis inte nöja sig med att vid något enstaka tillfälle försöka få till stånd en kontakt, utan det är något som nämnden ska göra fortlöpande under en utrednings gång.

Det är ostridigt att BB inte hördes personligen i den barnvårdsutredning som genomfördes våren 2012 och som gällde hans dotter CC. Huvudfrågan i JO:s ärende är om BB hade getts möjlighet att delta och yttra sig under utredningen. Det råder delade meningar om den saken. DD:s uppgift att BB inte fick tillfälle att komma till tals stöds av socialnämndens första remissyttrande. Efter det att de ansvariga utredarna lämnat en egen redogörelse till socialnämnden kan nämndens andra remissyttrande sammanfattas på följande sätt: Antingen är journalanteckningarna riktiga, och då har BB inte fått tillfälle att komma till tals, *eller* också är handläggarnas redogörelse riktig, och då finns det brister i dokumentationen. Det är inte sannolikt att ytterligare utredningsåtgärder från min sida kan skapa klarhet i vilken av nämndens versioner som är den korrekta. Genom den utredning som hämtats in i JO:s ärende får dock bl.a. följande anses klarlagt i fråga om händelseförloppet.

Den 3 april 2012 gjordes en orosanmälan från den då fyraåriga CC:s förskola till socialtjänsten. Anmälan avsåg en misstanke om att BB hade förgripit sig mot henne när hon vistades hos fadern. Socialtjänsten beslutade samma dag, den 3 april 2012, dels att inleda en utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL (barnvårdsutredningen), dels att göra en polisanmälan om misstanke om brott mot barn. BB anhölls och häktades men försattes senare på fri fot, enligt socialtjänstens journalanteckningar den 4 maj. Den 7 maj skickade de handläggare som ansvarade för barnvårdsutredningen ett brev till BB där de bl.a. berättade om utredningen och vilka åtgärder de vidtagit. De skrev avslutningsvis:

”... vi kommer även att ta del av förundersökningen från polisen när den blir en offentlig handling. Genom den får vi del av ditt vittnesmål och din inställning till din dotter. Vi kommer att avsluta utredningen så snart vi kan.

Vi har också rekommenderat AA att ansöka om enskild vårdnad utifrån ett skyddsperspektiv.”

BB kallades av familjerätten i Kungsbacka till ett samtal den 28 maj 2012. Anledningen var att familjerätten hade fått i uppdrag av Varbergs tingsrätt att lämna upplysningar till tingsrätten sedan AA begärt att få ensam vårdnad om CC. BB samtalade med två familjerättssekreterare, i närvaro av sitt ombud DD. Innan samtalet avslutades erbjöd familjerättssekreterarna BB att träffa handläggarna i barnvårdsutredningen. DD svarade för BB:s räkning och avböjde att träffa handläggarna efter mötet hos familjerätten.

Den 14 juni 2012 färdigställdes barnvårdsutredningen och sändes den 15 juni i rekommenderat brev till BB. Den 20 juni kom det kvitterade mottagningsbeviset tillbaka till förvaltningen. Den 26 juni antecknades det i journalen att

inga synpunkter hade kommit in från BB. Barnavårdsutredningen avslutades samma dag.

Fram till dess att orosanmälan gjordes hade, som jag uppfattat det, CC åtminstone tidvis bott växelvis hos föräldrarna, som hade gemensam vårdnad om henne. Barnavårdsutredningen motiverades av misstankar om övergrepp som skulle ha begåtts när CC vistades hos sin far. Det var därför enligt min mening angeläget att höra även BB under utredningens gång.

Med utgångspunkt från det som nämnden har anfört kan jag konstatera att BB inte vid något tillfälle har kallats skriftligen till ett möte med utredarna eller att utredarna på annat sätt tydligt har erbjudit honom att träffa dem. I det brev som utredarna skrev till BB den 7 maj 2012 uttrycks exempelvis inget intresse från deras sida av att tala med honom och framhålls på inget sätt att det är angeläget att han bidrar till utredningen. Tvärtom klargörs att hans inställning skulle komma att hämtas från förundersökningen. Inte heller kan det erbjudande om att träffa utredarna som lämnades via familjerättssekreterarna vid mötet den 28 maj 2012 anses ersätta en direktkontakt med honom. Vidare kan enligt min mening en andrahandsuppgift från familjerättssekreterarna att BB ”avstår från erbjuden kontakt med utredarna via familjerätten” inte anses motivera utredarnas ställningstagande att ”inte tvinga oss på honom”.

Det har visserligen sagts att BB har fått del av utredningsplanen och att hans ombud har hållits informerad om hur utredningen skulle genomföras, men att inga synpunkter eller invändningar har framförts. BB har också kommunicerats utredningen när den hade slutförts, men tycks inte ha kommit in med några synpunkter på den. Även om han naturligtvis på det sättet har fått möjlighet att komma till tals borde utredarna, enligt min mening, också ha kallat honom till ett utredningssamtal eller på annat sätt tydligt ha erbjudit honom att delta i utredningen. Så har inte skett, vilket är en brist i handläggningen.

Åtskilliga av de åtgärder som utredarna uppger sig ha vidtagit finns inte på något sätt dokumenterade i journalanteckningarna. Det har lett bl.a. till att nämnden har haft svårt att redogöra för handläggningen av ärendet. Att det uppstår sådana svårigheter riskerar givetvis att minska förtroendet för myndighetens handläggning.

Sammantaget är bristerna i handläggningen av barnavårdsutredningen allvarliga. Nämnden bär det yttersta ansvaret för kvaliteten i socialtjänstens verksamhet och ska kritiseras för de påtalade bristerna.

Jag har noterat att även Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har granskat socialtjänstens handläggning av ärendet. IVO:s beslut fattades den 25 mars 2014 (dnr 8.5-37266/2013). Det finns därför inte anledning för mig att vidta någon ytterligare åtgärd i saken.

Ärendet avslutas.